

Persbericht

Onderwerp
CTIVD-rapport nr. 79

Datum
9 september 2024

Op 9 september 2024 publiceert de CTIVD haar toezichtrapport nr. 79 over de inzet van virtuele agenten door de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) en de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD). Virtuele agenten zijn agenten die in een online omgeving worden ingezet. Dit is wettelijk toegestaan.

Uit het onderzoek blijkt dat virtuele agenten worden ingezet voor veel verschillende aandachtsgebieden van de diensten, zoals het verzamelen van gegevens ten aanzien van terrorisme en extremisme. De activiteiten van virtuele agenten spelen zich veelal af op chatdiensten, online forums en sociale media.

De CTIVD concludeert dat de diensten in het algemeen rechtmatig handelen bij de inzet van virtuele agenten. Zo hebben de diensten maatregelen getroffen rondom de veiligheid van de agenten, is de geheimhouding van de agenten op een rechtmatige manier geregeld en is de verslaglegging van de online operaties op orde. Wel heeft de CTIVD binnen de onderzoeksperiode ook een aantal onrechtmatigheden en onzorgvuldigheden vastgesteld. Zo waren de benodigde toestemmingsaanvragen voor de inzet van de agenten niet op alle punten goed onderbouwd en was deze in één geval niet goed geregistreerd. Verder was bij de MIVD bij één agent de initiële toestemming voor het plegen van strafbare feiten niet tijdig verlengd terwijl die feiten wel gepleegd zijn in de betreffende periode. Daarnaast werd in één geval de verkeerde wettelijke basis geregistreerd voor de inzet. Tot slot moeten de overwegingen rondom dataminimalisatie beter worden vastgelegd voor zover het gaat om bulkdatasets.

De diensten hebben naar aanleiding van het onderzoek al verbeteringen doorgevoerd. Daarnaast komt de CTIVD voor beide diensten tot aanbevelingen om de aangetroffen onrechtmatigheden in de toekomst te voorkomen.

Achtergrond

De diensten zijn bevoegd om natuurlijke personen in te zetten voor het gericht verwerven van gegevens over personen of organisaties die voor hun taakuitvoering van belang kunnen zijn. Als deze personen worden aangestuurd en geïnstrueerd door de AIVD of de MIVD dan is sprake van de inzet van een bijzondere bevoegdheid en spreekt de wet van 'agenten'. Deze bevoegdheid kan ook in een online omgeving worden ingezet. De agenten heten dan 'virtuele agenten'. Dit kunnen zowel eigen medewerkers van de diensten zijn als mensen die niet in dienst zijn van de AIVD of de MIVD.

Bij de verwerving van grote hoeveelheden (persoons)gegevens is sprake van een vergaande inbreuk op fundamentele rechten. Dit is ook aan de orde wanneer gegevens(sets) worden verworven die voor het merendeel bestaan uit gegevens over personen of organisaties die niet in onderzoek bij de diensten zijn of ooit zullen zijn. We spreken dan van 'bulkdatasets'. Dit onderzoek richt zich daarom ook op de vraag in hoeverre de diensten rechtmatig virtuele agenten inzetten voor de verwerving van online beschikbare bulkdatasets.

De CTIVD heeft van 1 januari 2020 tot en met 1 juni 2023 steekproefsgewijs de inzet van de agentbevoegdheid ten aanzien van vijf virtuele agenten van de diensten op rechtmatigheid beoordeeld. Deze virtuele agenten hebben in een online omgeving en via online handelsplaatsen bulkdatasets of andere gegevens verworven.

Bevindingen en aanbevelingen op hoofdlijnen

Uit het onderzoek van de CTIVD blijkt dat het beleid van beide diensten voorziet in technische en organisatorische maatregelen die nodig zijn bij de inzet van een virtueel agent. Daarnaast is in het beleid opgenomen hoe wordt omgegaan met de veiligheid van agenten die in een online omgeving werkzaam zijn. Ook de wijze van verslaglegging van de online operaties is in beleid voorgeschreven. De CTIVD heeft geconstateerd dat dit beleid ook in de praktijk wordt nageleefd.

De diensten hebben een wettelijke zorgplicht voor de geheimhouding van hun bronnen. Uit het onderzoek blijkt dat de diensten die zorgplicht rechtmatig invullen en naleven.

Wel heeft de CTIVD drie onrechtmatigheden en drie onzorgvuldigheden geconstateerd. De onrechtmatigheden bestaan uit de volgende constatering. Ten eerste ontbrak een juiste grondslag voor het verwerven van een bulkdataset. Daarnaast ontbrak de toestemmingsaanvraag voor een virtueel agent van de AIVD. De derde onrechtmatigheid ziet op het ontbreken van toestemming voor het plegen van strafbare feiten door virtuele agenten van de MIVD.

Virtuele agenten kunnen van de diensten de instructie krijgen om strafbare feiten te plegen, indien dit noodzakelijk is bij het uitvoeren van hun taken. Dit is wettelijk toegestaan. Indien deze instructie wordt gegeven moet hiervoor toestemming worden gevraagd en het advies van de Landelijke Officier van Justitie worden gevraagd. In één geval is de toestemming voor het plegen van strafbare feiten die initieel was verleend niet verlengd, terwijl die feiten wel gepleegd zijn.

De vastgestelde onzorgvuldigheden zien op het volgende. Allereerst is de proportionaliteit van de inzet van virtuele agenten niet in alle onderzochte dossiers volledig onderbouwd. Wel heeft de CTIVD vastgesteld dat in de praktijk de inzet aan de eis van proportionaliteit voldeed. Daarom is deze tekortkoming als onzorgvuldig gekwalificeerd. Daarnaast is ook niet in alle dossiers goed beargumenteerd of de bevoegdheid zo gericht mogelijk is ingezet. Ook hier geldt echter dat in de praktijk de inzet van de virtuele agenten goed is ingekaderd.

Tot slot verzamelen virtuele agenten in voorkomende gevallen bulkdatasets. Bulkdatasets zijn grote gegevenssets. Het betrof hier voornamelijk gegevens van personen uit landen waar de diensten onderzoek naar doen. Zodra een bulkdataset is verworven moeten de diensten beoordelen of delen van de bulkdataset misschien vernietigd kunnen worden, omdat die gegevens niet noodzakelijk zijn voor de taakuitvoering van de diensten. Dit heet dataminimalisatie. De CTIVD heeft vastgesteld dat onvoldoende is vastgelegd of en hoe deze dataminimalisatie is toegepast.

De CTIVD doet naar aanleiding van de bevindingen een aantal aanbevelingen. Tevens hebben de diensten naar aanleiding van de voorlopige bevindingen van de CTIVD waar mogelijk direct adequate maatregelen genomen om de vastgestelde onrechtmatigheden en onzorgvuldigheden in de toekomst te voorkomen.